

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav klasických studií

Topografie pahorku Esquilinu v antice

Historie osídlení pahorku Esquilinu není zcela jednoznačná. Je pravděpodobné, že obyvatelům palatinským nestačila půda a tak se postupně rozšiřovali. Vzniklo tak předměstí na Quirinálu a Esquilinu.¹ Dlouhou dobu se pravděpodobně jednalo o chudé předměstské části Říma.² Další z možností vzniku osídlení mohlo být spojení palatinských a okolních osad za účelem silnějšího jednotného celku.³ Tento proces, kterým se vesnice na jednotlivých pahorcích slučovaly, označujeme jako synoikismus. Uskutečnil se pravděpodobně kolem roku 600 př. Kr. Tehdy se vlády nad Latiem chopili Etruskové.

Název pahorku Esquilinu znamená „obydlí mimo město“, také v překladu „předměstí“ a dle nalezených nálezů se jednoznačně jednalo o samostatnou osadu.⁴ Vesnice na pahorku se nazývaly Oppius, Fagutal a Cispius. Esquilin od vedlejšího pahorku Caelius dělí čtvrť zvaná Subura, vedoucí až k hlavnímu centru antického Říma.⁵ Subura sousedila i s Argiletem. Tato oblast byla známá pro svůj obchod, řemeslnické dílny a mnohé ševcovské dílny. Martialis uvádí, že Subura byla místem prostituce a neřestí.⁶ Přídomek „in subura“ později zahrnoval kostely, které v této oblasti vznikaly. Ráda bych jmenovala dodnes slavný kostel na ulici S. Maria dei monti S. Sergio e Baccho. Důležité je zmínit, že ve čtvrti Subura jednu dobu žil i samotný Ceasar.⁷

Na Esquilinu byla vybudována řada významných historických a stavebních památek. Toto místo původně sloužilo k poslednímu odpočinku chudiny, která se na tomto předměstí postupně usadila. Že šlo o místo nehostinné, dokládá kult božstev, který se v těchto místech pěstoval. Jednalo se o kult Mefitis, Malae fortunae a Febris. V době císařství se však tato čtvrť stávala více lukrativní. Za císaře Augusta byla Esquilinu věnována velká pozornost. Augustus zde nechal na počest své manželky Livie postavit sloupořadí, které podle ní také nechal pojmenovat.⁸ V tomto období se v Římě pěstovaly i velké zahrady. Některé z nich vlastnil Gaius Cilnius Maecenas, který patřil k nejbližšímu okruhu císaře a mezi nejváženější občany Říma. Součástí jeho zahrad na Esquilinu byl i komplex fontán, okrasných staveb a altánů. Maecenas nebyl jediný, kdo se pro tuto oblast nadchnul. Mezi další významné občany, kteří v této čtvrti žili patřili Vergilius, Propertius a Plinius mladší.⁹

Císař Nero uvolnil mnoho finančních prostředků ke stavební činnosti ve městě. Mezi

---

¹ BRTNICKÝ, Ladislav. *Topografie starověkého Říma*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1925. s. 43.

² GROH, Vladimír. *Starý Řím*. Praha: Jednota českých filologů, 1931. s. 207.

³ BRTNICKÝ. 1925. s. 43.

⁴ BRTNICKÝ. 1925. s. 44.

⁵ GROH. 1931. s. 183.

⁶ MARTIALIS IV 66, XI 61, XI 78 in BRTNICKÝ. 1925. s. 391.

⁷ BRTNICKÝ. 1925. s. 391.

⁸ BURIAN, Jan. *Řím: světa a stíny antického velkoměsta*. Praha: Svoboda, 1970. s. 176.

⁹ GROH. 1931. s. 207.

slavné stavby, které nechal na Esquilinu postavit se řadí Domus aurea.¹⁰ Toto sídlo začal Nero budovat již před požárem a podobně jako Maecenas se Nero nechal unést touhou po velkolepé zahradě, o které se ve svých dílech zmiňuje Tacitus i Suetonius. Osobnost císaře Nera je tradičně spojována s teatrálností a pompézností a ne jinak tomu tedy bylo i při volbě druhů materiálů této stavby. Jednotlivé místnosti zdobila jak umělecká díla, tak výrazné malby, drahokamy či nerosty. Velikost a pompéznost stavby potvrzovaly také drahé a exotické vybavení komnat.¹¹ Nad vchodem do paláce stála socha samotného císaře. Neronova bronzová socha zde byla v nadlidské velikosti a měřila přes 36 metrů. Stavba byla tak obrovská, že zaujímal nejen část Esquilinu, ale i Caelia a vedla až k Palatinu.¹²

Později byla tato stavba zastíněna stavební činností císaře Tita. Titus stavěl v bezprostřední blízkosti na Esquilinu lázně směrem ke Koloseu.¹³ Lázně dokončil císař Trajanus.¹⁴ Trajánovy lázně nejspíš navrhl Apollodóros z Damašku. Součástí stavby byly nejen lázně, ale i rozsáhlý komplex sportovního areálu, gymnasia, knihoven a zahrad.¹⁵ V tomto období postihl Řím požár, při kterém byl zničen Domus aurea, resp. bylo zničeno to, co z domu do této doby zbylo.¹⁶ V roce 75 n.l. nechal císař Vespasianus zrušit jezírko u Domus Aurea mezi cealijským vrchem a Esquilinem a nechal zde vybudovat flaviovský amfiteátr.¹⁷

Mezi další významná místa této oblasti se řadí porticum Absidatum, které vedlo k fóru císaře Nervy a Augusta. Dále dle BRTNICKÉHO z fora Romana vycházela významná ulice Argiletum s vedlejší vicus Sandaliarius, kde se nacházela řada obchůdků, knihkupectví a především ševci. Původem názvu této ulice se zabýval Varro, podle kterého vychází ze slova argilla tedy podle povahy půdy na tomto místě. U Vergilia byl název ulice odvozen od jistého Arga, který zde zemřel. Na ulici Argiletum navazovala již výše zmíněná Subura.¹⁸

Ve 4. století n.l. se v hlavních centrech jako byl Řím, Konstantinol či Jeruzalém rozvíjela křesťanská architektura. Postupně se stala pro tuto architekturu typická stavba baziliky. Termy a veřejné budovy se staly vzory pro vzhled bazilik. V první řadě muselo být na první pohled jasné, že jde o stavbu s duchovním poselstvím. Římský kostel S. Giovanni in Laterano je typickým příkladem typu těchto staveb v daném období. V 5. století n.l. byl na Esquilinu postaven kostel vyzdobený unikátními mozaikami, jednalo se o kostel S. Maria

¹⁰ BURIAN, Jan a OLIVA, Pavel. *Civilizace starověkého středomoří*. Praha: Svoboda, 1984. s. 441.

¹¹ BRTNICKÝ. 1925. s. 394.

¹² HIBBERT, Christopher. *Životopis města Říma*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 51.

¹³ SALVAN, Italo a VAPORALI, Renato a RUIZ, Vincenzo Arangio. *Antický Řím*. Bratislava: Tatran. 1967. s. 100.

¹⁴ GROH. 1931. s. 207.

¹⁵ HIBBERT. 1998. s. 359.

¹⁶ BRTNICKÝ. 1925. s. 398.

¹⁷ SALVAN a VAPORALI a RUIZ. 1967. s. 169.

¹⁸ BRTNICKÝ. 1925. s. 390.

Maggiore, který nechal vybudovat papež Liberius.¹⁹ Tento kostel, trojlodního půdorysu, nechal později přestavit papež Sixtus III.²⁰ Mozaiky v kostele navazovaly na styl maleb z katakomb ze 4. století n.l. na via Latina. Mozaiky utváří výjevy ze života Panny Marie a malého Krista. Celkový pohled na mozaiku má posvátný ráz, který umocňují biblické symbolické motivy zvířat a apoštolů. Dalším tematickým cyklem je Mojžíšův přechod přes Rudé moře, který je také vyobrazen v katakombách na via Latina.²¹ Další významnou stavbu z toho období je kostel San Pietro in Vincoli. Vzorem kostela se stal právě kostel S. Marie Maggiore.²² Kostel je zajímavý tím, že se uvnitř nachází rozsáhlé atrium se čtyřmi portiky.²³

---

¹⁹ PIJOÁN, José. Dějiny umění. 4. Praha: Knižní klub. 1978. s. 12.

²⁰ HIBBERT. 1998. s. 93.

²¹ PIJOÁN. 1978. s. 32.

²² PIJOÁN. 1978. s. 23.

²³ PIJOÁN. 1978. s. 13.

Seznam literatury

- BRTNICKÝ, Ladislav. *Topografie starověkého Říma*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1925. s. 484.
- GROH, Vladimír. *Starý Řím*. Praha: Jednota českých filologů, 1931. s. 207.
- BURIAN, Jan. *Řím: světla a stíny antického velkoměsta*. Praha: Svoboda, 1970. s. 285.
- BURIAN, Jan a OLIVA, Pavel. *Civilizace starověkého středomoří*. Praha: Svoboda, 1984. s. 549.
- HIBBERT, Christopher. *Životopis města Říma*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 469, ISBN 80-7106-213-8.
- PIJOÁN, José. *Dějiny umění*. 4. Praha : Knižní klub, 1989. s. 332.
- SALVAN, Italo a VAPORALI, Renato a RUIZ, Vincenzo Arangio. *Antický Řím*. Bratislava: Tatran, 1967. s. 301.